

**7. ORIGINES CARTHUSIANORUM MONASTERIORUM. - Antwerpen, Sint-Sophia,
tussen 1790 en 1794.**

Papier; [2] bl. + 368 bl. + [1] bl. (w.o. tussen p. 82-83 een fol. 82bis en een blanco
blad); p. 84, 207-209 en 266 blank; blad en bladspiegel resp. 242 × 200 mm en
206 × 164 mm; één kolom afgeschreven en gelinieerd; 19 à 22 regels; moderne

inktpaginerig. Eén hand in een lopend cursief. Titels, koptitels, verklaarde persoons- en plaatsnamen door arcering gehooqd. Drie burijngravures: 1. tussen p. 10-11 een gravure, de Grande Chartreuse voorstellend met bovenaan in een cartouche de legende (397 × 295 mm, gegraveerd door een zekere Bouchet, werkzaam begin 18de eeuw in Lyon?); 2. tussen p. 16-17 een gravure, voorstellend de H. Bruno in een medaillon, met een boek in de linker- en het bloeiend kruisbeeld in de rechterhand, bovenaan de naam S. BRUNO en onderaan een cartouche met een vierregelig opschrift, alles omlijst met een houtsnierand (148 × 106 mm, gegraveerd door Cornelis Galle en uitgegeven door Johannes Galle); 3. op fol. 82bis een gravure, voorstellend de H. Beatrix (d'Ornacieux), „Monialis Chartreuse Sup-diaconesse”, met het kruis in de rechter- en een nagel in de linkerhand (192 × 145 mm, gegraveerd door F. = Norbert II(?) Heylbrouck, † 1785 te Brugge). Op het voorste en het achterste dekblad een ex-libris van K. van Hulthem, resp. voorstellend een bibliotheek met het borstbeeld van Erasmus, en Ceres, godin van de plantengroei, omgeven met een bloemenslinger. Achttiende-eeuwse gemarmerde bruin kalfsleren band op kartonnen borden; voor- en achterplat met een of twee filets afgebiesd; op de rug, tussen de tweede en de derde rib, een donkerrood marokijnen etiket, waarop in gouden letters: ORIGO: // CARTUSI:; vijf ribben; rode snee.

Brussel, Koninklijke Bibliotheek, hs. 16495

Dit compendium van de kartuizerorde, tussen 1790 en 1794, dus na de opheffing van een groot aantal kartuizerkloosters, samengesteld, bestaat uit vier boeken. Het eerste boek (p. 1-115) bevat de herkomst van de naam kartuizer, lofredenen op de kartuizers door een aantal pausen, het stichtingsverhaal van de Grande Chartreuse, de lijst van de priors-generaal, een alfabetische lijst van de niet meer bestaande en nog bestaande kloosters, de oorsprong en de staat van de kartuizerinnen in de orde en een aantal lofprijzingen van de orde door een aantal bekende geestelijke schrijvers; het tweede boek (p. 116-183) behelst de beschrijving van de Grande Chartreuse, een traktaat over de huishouding van een kartuizerklooster en de behandeling van gastmonniken, een traktaat over het houden van het generaal kapittel, een verhandeling over het al dan niet gebruiken van vlees en een lijst van de provincies; het derde boek houdt (p. 184-264) in een overzicht van de kartuizers, die ooit abt, bisschop of kardinaal zijn geweest; het vierde boek (p. 265-366) bevat een overzicht van de kartuizerkloosters volgens de 16 provincies en een klaagdicht, de H. Bruno in de mond gelegd, over de ondergang van vele kartuizerkloosters. Op het einde van de laatste drie boeken bevinden zich opgaven van het aantal kloosters en het aantal kartuizers vóór en na de opheffing: vóór de opheffing telde de orde 257 mannen- en 16 vrouwenkloosters, verdeeld in 16 provincies, en 2050 monniken, 1030 conversen en donaten en 170 monialen; na de opheffing nog slechts 134 mannen- en 3 vrouwenkloosters. Dit compendium is bijzonder waardevol, te meer daar de samensteller steeds zijn bronnen vermeld. Van belang is dat hier een duister punt in de geschiedenis van het Antwerpse kartuizerklooster, voorheen een refugehuis van de Lierse

(ex-Kielse) kartuizers wordt opgehelderd: het is een nieuwe stichting en niet de voortzetting van het kartuizerklooster Sint-Sophia, tot 1572 te Vught en van 1572 tot ca. 1623 te 's-Hertogenbosch, zoals tot nog toe verkeerdelijk werd aangenomen, omdat het de naam en het zegel van het te gronde gegane klooster Sint-Sophia had overgenomen. De samensteller van het compendium, geboren te Antwerpen en in het Antwerpse Sint-Sophiaklooster geprofest, noemt dit laatste convent, „domus meae professionis 1743 et loci natalis mei” (het huis waar ik in 1743 ben geprofest en de plaats waar ik ben geboren), een „nova fundatio, plantatio” (een nieuwe stichting, inplanting). Het compendium werd samengesteld tussen 1790, het laatst vermelde jaartal (p. 264) en 1794, het jaar, waarin het Antwerpse kartuizerklooster werd opgeheven. Op het einde van het bovengenoemde klaagdicht komen de twee volgende verzen voor: Dic ut templa tuus Vasseur recidiva reponat ... Et tu desine velle preces effundere plures (Zeg dat uw Vasseur de herrijzende tempels opnieuw beschrijve ... En gij, houd ermee op steeds gebeden te willen storten). Met „tuus Vasseur” wordt waarschijnlijk bedoeld „Uw kroniekschrijver”, want Léon Le Vasseur (1623-1693) werd in 1681 als kroniekschrijver naar de Grande Chartreuse geroepen, waar hij zijn bekende *Ephemerides ordinis Cartusiensis*, in 1890-1893 uitgegeven, heeft samengesteld. Vasseur is dus niet de samensteller van het gedicht of van het compendium, zoals men op het eerste gezicht zou kunnen menen. Het hier besproken handschrift heeft toebehoord aan J. M. M. Gasparoli (1737-1814), kanunnik van het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Antwerpen, wiens handschriften in 1823 te Antwerpen anoniem werden geveild, en aan Karel van Hulthem (1764-1832), de bekende Gentse bibliofiel en botanicus, wiens bibliotheek in 1837 door de Belgische staat als kern van de Koninklijke Bibliotheek werd verworven. [F. H.]

Catalogue d'une belle collection de manuscrits, tant sur velin que d'autres, dont la vente se fera à Anvers, mercredi 3 septembre 1823, [Anvers, 1823], p. 12, nr. 80; *Bibliotheca Hulthemiana ou catalogue méthodique de la riche et précieuse collection de livres et de manuscrits délaissés par M. Ch. Van Hulthem*, VI. *Manuscrits*, Gand, 1837, p. 134, nr. 479; CH. LE BLANC, *Manuel de l'amateur d'estampes*, I, Paris, 1854, p. 487; VAN DEN GHEYN, VI, p. 163, nr. 3853; F. LYNÀ, *Ex-libris de manuscrits conservés au cabinet des manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique*, Bruxelles, 1921, p. 34 (Répertoire de documents graphiques relatifs à l'histoire nationale, 9); U. THIEME en F. BECKER, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, XVII, Leipzig, 1924, p. 31.
